BARTA ATTILA – GYÜRE ANNAMÁRIA CSILLA*

A helyi környezetvédelem kihívásai két település példáján keresztül

Dorog és Biharkeresztes, hasonlóságok és különbségek

1. BEVEZETÉS, RÖVIDEN A KUTATÁSRÓL

Tanulmányunk a *„Helyi önkormányzati szerepek és eszközök az ökológiai fenntarthatóság megvalósításában”* című kutatás részeként született meg.[1] A fenti kutatás homlokterében a magyar települések környezetvédelmi tevékenységének vizsgálata áll. Az előzetes feltevések, valamint a kutatástól remélt eredmények kapcsán hasznos áttekintést nyújt a kutatócsoport tagjainak korábbi munkáit összefoglaló *„A települési önkormányzatok szerepe a környezeti politika és jog alakításában”* című kötet.[2]

A kutatás egyik meghatározó pillére egy kiterjedt kérdőíves vizsgálat volt,[3] amit több települési típusú önkormányzat személyes felkeresése követett, illetve egészített ki. A településeken végzett munka előre meghatározott szempontok alapján zajlott. A helyszíneken elkészített interjúk és az ún. desktop kutatás eredményeinek összevetése alapján a felkeresett önkormányzatokról esettanulmányokat készítettünk. Jelen munkánkban két olyan település környezetvédelmi tevékenységét, szabályozását tekintjük át és vetjük össze, amelyek megítélésünk szerint számos hasznos példával szolgálhatnak.

Dorog Komárom-Esztergom megyében található. Közlekedés-földrajzi szempontból jó helyzetben lévő város, amely jelentős ipari múltra tekint vissza. Gaz-

* Dr. Barta Attila, PhD, egyetemi adjunktus, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, barta.attila@law.unideb.hu; Dr. Gyüre Annamária Csilla, tudományos segédmunkatárs, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, gyure.annamaria@law.unideb.hu.

[1] K 115530 számú kutatási projekt a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatásával.

[2] https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/242338/Fodor_Banyai_Telepulesi_onkormanyzatok_MTE.pdf?sequence=1&isAllowed=y (2017. 09. 11.).

[3] A megfelelően kitöltött kérdőívek száma 516 darab volt. Ez a szám a hazai önkormányzatok több mint hatodát jelenti. Az önkormányzatok megkeresésében, valamint a kutatás népszerűsítésében a Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége (TÖOSZ) is segítségünkre volt. A kérdőíves kutatás eredményeiről lásd bővebben jelen kötet Fónai Mihály által írt részét, valamint Fónai Mihály – Pénzes Ferenc: Opportunities of local governments in local environmental policy. In Szigyártó Lídia (szerk.): *XIII. Kárpát-medencei Környezettudományi Konferencia.* Ábel Kiadó, Kolozsvár, 2017, 294–304.

daságilag nagyobb mozgástérrel rendelkezik.[4] Biharkeresztes Hajdú-Bihar megyei kisváros, nem messze a magyar–román határtól. A település alapvetően mezőgazdasági és állattenyésztési orientációval rendelkezik, gazdasági potenciálja viszonylag korlátozott, ugyanakkor jelentős adminisztratív szerepkörrel bír.[5] Feltételeztük, hogy az előbbi jellemzők miatt a két település eltérő környezeti attitűdöt vetít majd elénk. Ugyanakkor úgy véltük, hogy a vizsgált önkormányzatok főbb vonalakban visszatükrözik annak a települési körnek a környezetvédelmi lehetőségeit és hozzáállását is, amelyhez – adottságaik folytán (például földrajzi elhelyezkedés, gazdasági helyzet miatt) – tartoznak.

Céljaink között szerepelt, hogy azonosítsunk olyan megoldásokat (akár hasonlókat, akár különbözőket), amelyek megismertetése később más önkormányzatok számára is hasznos lehet. Ennek fontossága szerintünk nehezen vitatható, ha figyelemmel vagyunk arra, hogy az elmúlt években a környezetvédelmi igazgatás és szabályozás átalakult. A környezettel összefüggő kihívások és feladatok azonban a változások ellenére is fennállnak. Emiatt szükségesnek láttuk annak feltérképezését, hogy a vizsgált önkormányzatok az ismert környezeti kihívásokon túlmenően milyen mozgástérrel rendelkeznek, illetve milyen konkrét eszközökkel, intézkedési, szabályozási lehetőséggel élnek.

Munkánk során azt tapasztaltuk, hogy a települési önkormányzatok környezetvédelmi viszonyulása, szerepfelfogása[6] a hétköznapokban gyakran árnyaltan jelenik meg. Egy helyhatóság akár több „arcát" is mutathatja az adott környezeti kérdés, illetve probléma jellegétől függően. Ehhez szorosan kapcsolódik az, hogy nem minden szakigazgatási terület (illetve mögöttes környezeti elem) dolgozható fel, vizsgálandó (mechanikusan) az érintett településeknél. Bár több esetben hasonló kihívásokra kell választ találniuk, az általuk igénybe vett eszközök ettől függetlenül gyakran eltérnek.[7] A fentiek miatt olyan kérdéseket, területeket kívántunk áttekinteni, amelyek esetében átemelésre javasolt megoldásokat tudunk felmutatni, vagy az alkalmazott eljárás korrigálására hívhatjuk fel a figyelmet. Azokat a területeket, amelyeken jelentős eltérést az országos szabályozástól nem tapasztaltunk, vagy környezeti problémát nem azonosítottunk, csupán részben érintjük.

Tanulmányunk hátralevő részében elsőként a magyar önkormányzati rendszer alapvető sajátosságairól írunk, majd a vizsgált két település általános (társadalmi-gazdasági) jellemzőit ismertetjük. Ezt követően térünk át konkrét környezeti kérdések felvázolására, mélyebb vizsgálatára. A terjedelmi korlátokra is tekintettel

[4] http://www.dorog.hu/ (2017. 12. 12.).

[5] http://biharkeresztes.hu/ (2017. 12. 12.).

[6] Vesd össze a kutatás indító tanulmányában írt alapvető kategóriákkal. Fodor László – Barta Attila – Fónai Mihály – Bányai Orsolya: Települési környezetvédelem Magyarországon. Egy kutatás előfeltevései. *Tér és Társadalom*, 2016/3, 34.

[7] Bencsik András – Barta Attila: A települési önkormányzatok szerepe a környezetvédelmi igazgatás átalakult rendszerében. *Pro Futuro*, 2017/1, 79–93.

alapvetően azoknak a környezetvédelmi területeknek az áttekintésére vállalkozunk, amelyek a két helyhatóság lakosainak mindennapi életét érintik. A tanulmányt összegző gondolatok és következtetések megfogalmazásával zárjuk.

2. TELEPÜLÉSEK A MAI MAGYAR ÖNKORMÁNYZATI RENDSZERBEN

A 2000-es évek második felében kialakult pénzügyi-gazdasági válság – számos már országhoz hasonlóan – hazánkban is az állami és közigazgatási szerep újragondolásához,[8] ezen keresztül pedig a helyi önkormányzatok államszervezeten belüli pozíciójának módosulásához vezetett.[9] Magyarország Alaptörvénye szerint a helyi önkormányzatok rendeltetése a helyi közügyek intézése és a helyi közhatalom gyakorlása.[10] Közelebbről vizsgálva ez azt jelenti, hogy amíg a megyék (mint területi önkormányzatok) nagyobb téregységekben értelmezhető (értsd területfejlesztési és -rendezési, továbbá vidékfejlesztési és ezekkel összefüggő koordinációs) feladatokat látnak el, addig a településeink elsősorban helyi kötődésű, lokális teendőkről és közszolgáltatásokról gondoskodnak.[11]

A továbbiakban mi kifejezetten csak önkormányzati rendszerünk alap-, vagyis települési szintjével foglalkozunk, amelyről elmondható, hogy meglehetősen széttagolt. Ez a következőkkel magyarázható. A Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény (Mötv.) 3. §-a értelmében a település mint kategória valójában belülről differenciált, ahová az alábbi intézmények tartoznak (a következő szerepkörrel):

- *községek* (amelyeknek az a kötelezettségük, hogy azokat a törvényben meghatározott feladatokat lássák el, amelyek a helyi lakosság alapvető létfeltételeit, az ehhez szükséges közszolgáltatások közvetlen igénybevételének lehetőségeit biztosítják),
- *városok (ilyen Biharkeresztes és Dorog is)* és *járásszékhely városok* (olyan közszolgáltatásokat látnak el, melyeket saját területükön és vonzáskörzetük-

[8] Lásd például Randma-Liiv, Tiina: *New Public Management versus Neo-Weberian State in Central and Eastern Europe*. http://iss.fsv.cuni.cz/ISS-50-version1-080227_TED1_RandmaLiiv_NPMvs-NWS.pdf 4. (2014. 07. 22.). Vö. G. Fodor Gábor – Stumpf István: Neoweberi állam és jó kormányzás. *Nemzeti Érdek*, 2008/3, 5–26.

[9] További részletek olvashatók a Nagy Marianna – Hoffmann István (szerk.): *A Magyarország helyi önkormányzatairól szóló törvény magyarázata* című munkában. HVG-Orac, Budapest, 2014, 33. és 35.

[10] Vö. Árva Zsuzsanna: *A közigazgatás quasi bíráskodási tevékenysége*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2014, 153–157.

[11] Lásd Balázs István (szerk.): *Helyi önkormányzatok*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2014. Továbbá Horváth M. Tamás – Bartha Ildikó (szerk.): *Gyűrűk és sugarak. Mit nyújt egy magyar város*? Dialóg Campus, Budapest–Pécs, 2014.

ben, vagy a járás egész területén gazdaságosan, hatékonyan és a szakmai szabályok előírásainak megfelelően képesek biztosítani),
- *megyei jogú városok* (azokat a közszolgáltatásokat is biztosítják, melyek saját területükön túl a megye egészére vagy nagy részére kiterjednek),
- *fővárosi kerületek* (amelyek néhány szükségszerű eltéréssel, de maguk is települési önkormányzatoknak tekintendők), végezetül
- *Budapest Főváros Önkormányzata* (amely amellett, hogy település, a területi önkormányzat feladat- és hatásköreit is elláthatja).

A KSH 2015-ös adatai alapján[12] Magyarországon a fenti kategóriák a következőképpen alakultak. Településeinkből:
- 2809 község (ebből 121 nagyközség),[13]
- 322 város (ebből 174 járásszékhely),
- 23 megyei jogú város,
- 23 budapesti kerületi önkormányzat, valamint
- 1 fővárosi önkormányzat.

Ez azt jelenti, hogy a 3178 településnek 88%-a község, ahol ráadásul számos esetben a lakosság a 300-500 főt sem éri el. Ez a szétaprózott, kistelepüléses jelleg a környezetvédelem szempontjából is fontos, mivel előrevetíti, hogy az aktorok száma ugyan jelentős, azonban környezetvédelmi kihívásaik és lehetőségeik komoly eltéréseket hordoznak.

Közigazgatási rendszerünkben a települési környezetvédelem helyi közügynek minősülő (kötelező, illetve önként vállalt) önkormányzati feladatok formájában, valamint az ún. államigazgatástól átruházott feladatok útján realizálódik. Habár a terjedelmi korlátok jelen esetben nem teszik lehetővé az egyes kategóriák mélyrehatóbb kifejtését, arra azonban utalunk, hogy a helyi közügy körébe vonható önkormányzati feladatok és az átruházott államigazgatási feladatok között a helyi befolyásolás eltérően alakul. Utóbbiak esetén csak a jogalkalmazás helyi, a rendszer irányítása az államigazgatás (központi és területi) szerveinek feladat- és hatásköre.

A Mötv.-ben megjelenő és direkt környezetvédelmi kötődéssel rendelkező feladat például a[14]
- településfejlesztés, -rendezés és -üzemeltetés;
- környezet-egészségügy;
- helyi környezet- és természetvédelem, vízgazdálkodás, vízkárelhárítás;
- honvédelem, polgári védelem, katasztrófavédelem, helyi közfoglalkoztatás;
- hulladékgazdálkodás.

[12] https://www.ksh.hu/docs/hun/hnk/hnk_2015.pdf (2017. 01. 12.).

[13] A nagyközségi címet azok a községek használhatják, amelyek a törvény hatálybalépésekor nagyközségi címmel rendelkeztek, illetve amelyek területén legalább háromezer lakos él.

[14] Mötv. 13. § (1) bekezdés vonatkozó pontjai.

Keretjellegéből kifolyólag a fenti szakigazgatási területeket a Mötv. nem részletezi, hanem a részletek kibontását ágazati (például környezetvédelmi, szociális, egészségügyi) jogszabályokra bízza. A települések környezetvédelmi feladatai kapcsán további eligazítást ad a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény (Kvt.), amely mellett ugyan számos más környezetvédelmi relevanciájú jogszabály is megemlíthető (például hatásköri törvény, víziközmű-szolgáltatásról szóló törvény stb.), azonban ezeket terjedelmi okokból most nem részletezzük. Ugyanakkor ebből egyértelmű, hogy környezetvédelmi feladatok messze nem csak szigorúan környezetvédelminek tekintett jogszabályokban jelennek meg. A Kvt. 46. § (1) bekezdése értelmében a települési önkormányzatok alapvetően rendeleteket és határozatokat alkotnak, tájékoztatják a lakosságot a környezet állapotáról, valamint fejlesztéseik során érvényre juttatják a környezetvédelmi követelményeket. Ennek érdekében a jogszabály részletesen ismerteti a képviselő-testület (röviden KT), valamint a polgármester (röviden PM) vonatkozó feladatait.

A *testület* kapcsán az alábbi rendelkezések megemlítése különösen fontos:

- a Kvt. – bizonyos korlátokkal ugyan, de – feljogosítja a KT-t arra, hogy a jogszabályokban foglaltaknál szigorúbb környezetvédelmi előírásokat is meghatározhasson,[15]
- a jogszabály a testület hatáskörébe utalja a füstködriadóterv megállapítását,
- ugyanígy a KT hatásköre a háztartási tevékenységgel okozott légszennyezésre vonatkozó egyes sajátos rendelkezések megállapítása,
- valamint az avar és kerti hulladék égetésére vonatkozó szabályok rendelettel történő megállapítása is az önkormányzat választott testületének feladata,
- a fentieken túl a Kvt. a testület kötelezettségévé teszi a légszennyezettség szempontjából ökológiailag sérülékeny területek kijelölésével kapcsolatos eljárásban való közreműködést.[16]

A *polgármester* releváns feladatai közül kiemelendő, hogy:

- a Kvt. polgármesteri feladatként jelöli meg a füstködriadóterv kidolgoztatását és végrehajtását,
- a füstködriadóterv végrehajtása során szükségessé váló kötelezések, korlátozások és felfüggesztések meghozatalát,
- továbbá ahogy arra a Kvt. 48. § (6) bekezdése kitér, az ún. szmoghelyzet bekövetkezése esetén a lakosság tájékoztatását.

[15] Lásd Kvt. 48. § (1) bekezdés.
[16] Kvt. 48. § (4) bekezdés.

Jelen munkánkban nem térünk ki rájuk, de utalunk arra, hogy a fentieken túl az önkormányzat valamennyi más szerve, így például a bizottságok, a hivatal vagy a társulások is aktívan részt vesznek a környezetvédelmi feladatok megvalósításában.[17]

- A fenti rendelkezéseket fogjuk tartalommal megtölteni, mintegy árnyalni munkánk későbbi részeiben a következő gondolati ív mentén:
- Elsőként jelen pont végén röviden ismertetjük a két vizsgált település alapvető társadalmi és gazdasági adottságait, valamint elhelyezzük őket a mai magyar településhálózatban és önkormányzati rendszerben.
- Tanulmányunk következő nagy szerkezeti egységében ismertetjük a két település környezetvédelmi kihívásait.
- Áttekintésünket az általunk feltárt hasonlóságok és különbségek feldolgozásával, valamint az ezekből levonható következtetésekkel zárjuk.

2.1. Dorog társadalmi, gazdasági viszonyai

Dorog Komárom-Esztergom megye keleti részén fekszik az Esztergomi járásban, a Pilis és a Gerecse által közrefogott medence egyik iparvárosa. Környéke régóta lakott helynek számít, amit számos régészeti lelet igazol.[18] Gyors fejlődését két alapvető tényező biztosította már a 18–19. századtól kezdve:

- az egyik a szénbányászat,
- a másik a település kedvező közlekedés-földrajzi elhelyezkedése.[19]

A nagyipari bányászat megindulásának (lényegében Budapest ipari és lakossági szénfelhasználásának) köszönhetően a korábbi falunépessége rövid idő alatt a tízszeresére nőtt, a település pedig egyértelműen a szénmedence központjává lépett elő.[20]

Napjainkban megközelítőleg 12 000 ember él Dorogon.[21] A település kistérségén belül központi funkciókkal rendelkezik. A város fejlődését több tényező biztosítja. A Dunakanyar és Esztergom, mint jelentős turisztikai célpontok, a főváros közelsége (közúton alig egy, míg vasúton sem több, mint másfél óra), valamint a Duna

[17] A társulások környezetvédelmi feladatai kapcsán lásd Barta Attila: Önkormányzati társulások a helyi környezetvédelmi feladatok ellátásában. In Fodor László – Bányai Orsolya (szerk.): *A települési önkormányzatok szerepe a környezeti politika és jog alakításában*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2017, 109–126.

[18] http://dorog.hu/index.php?oldal=73 (2017. 09. 11.).

[19] Ennek egyik meghatározó momentuma volt, hogy 1896-ra elkészült a Budapest–Esztergom vasútvonal.

[20] http://dorog.hu/index.php?oldal=73(2017. 10. 03.).

[21] https://www.ksh.hu/docs/hun/hnk/hnk_2016.pdf (2017. 09. 11.).

mentén formálódó iparvidék. Gazdasági előnyeik mellett ezek egyszersmind komoly környezetterhelést is generálnak.

1960 és 1990 között jelentősen megváltozott a város összképe. A többi bányász-, valamint iparvároshoz hasonlóan ún. „kiemelt településnek" számított, ennek köszönhetően jelentős összegeket fordíthatott az infrastruktúra-fejlesztésére. Rendelőintézet, iskolák létesültek, valamint parkosított lakótelepek épültek (ekkor jött létre a város legnagyobb lakótelepe, a Schmidt Sándor lakótelep, ahol ma a lakosság megközelítőleg ötöde él). A település külső részein „kertvárosok" alakultak. 1984-ben várossá nyilvánították.[22]

Az 1989/90-es változások nyomán átalakultak a munkavállalási lehetőségek a térségben. A bányákat folyamatosan felszámolták (az utolsót 2004-ben), emiatt az ezredforduló előtt sokan ingáztak Budapestre. Az ingázók száma azonban az ipari üzemek (például Magyar Suzuki Zrt.) kiépülésével, fejlődésével folyamatosan csökkent.[23] 2006-ban és 2007-ben több nagy horderejű fejlesztésre került sor: újjáépítették a 10-es főút városi szakaszát, valamint felépült a városi uszoda. A település új mentőállomást és postát kapott. 2008-ban az önkormányzat részt vett a panelprogramban.

2016-os adatok szerint a város közigazgatási területén 5148 lakás található,[24] ennek megközelítőleg fele lakótelepi, másik fele kertvárosi lakókörnyezetben. A lakásállomány több mint kétharmada 1960 és 1990 között épült, nagyrészt paneltechnológiával. Tekintettel arra, hogy a lakótelepek Dorogon maximum 4 emeletesek, kisebb közösségek élnek együtt, ami biztosítja a közvetlen légkör kialakulását.

Dorog teljes területén kiépített az ivóvízhálózat. A szennyvízelvezetés közüzemi csatornán keresztül valósul meg, aminek a lefedettsége 2009 óta 100%-os, ahogy a földgázhálózaté is. A közintézmények földgázellátása teljes mértékben biztosított, azonban vannak olyan intézmények, amelyeknek a hőellátása nem gázzal történik; ilyen például a Szent Borbála Szakkórház és Szakorvosi Rendelő,[25] amelyeknek távfűtése van.

2.2. Biharkeresztes társadalmi, gazdasági viszonyai

Biharkeresztes Hajdú-Bihar megye délkeleti részén a Berettyóújfalui járásban, a magyar–román határtól 6 km-re található. A település háztartásainak száma meghaladja az 1600-at, a város közigazgatási területe megközelíti az 5000 ha-t, amelynek

[22] https://hu.wikipedia.org/wiki/Dorog(2017. 09. 11.).
[23] 2001-ben a munkavállalóknak már csak 8%-a (419 fő) ingázott a fővárosba.
[24] https://www.ksh.hu/docs/hun/hnk/hnk_2016.pdf (2017. 09. 11.).
[25] http://www.dorog.hu/index.php?oldal=25éshttp://vaszary.hu/ (2017. 10. 03.).

jelentős része (4420 ha) külterület.[26] Külterületén legnagyobbrészt szántó (3359 ha), gyep (518,8 ha) és erdő (313,8 ha) művelési ágú területek találhatóak.

Természetföldrajzi szempontból a Bihari-sík területén fekszik. Elhelyezkedése nemcsak múltjára, de jelenére és jövőjére nézve is meghatározó. A *„település fejlődése a XIX. században gyorsult fel, amikor a Sárréti Járás központja is volt. Legújabb-kori életében jelentős törést szenvedett a trianoni határ létrehozásával, mert éppen a kulturális és gazdasági centrumnak számító Nagyváradtól szakította el a határ. […] A Romániával kapcsolatos politikai viszonyok is befolyásolták ezután a város fejlődését, többnyire a határforgalom kiszolgálása volt a feladata. 1970-ig volt járási központ, 1989-től újra város, és kistérségi centrum."*[27] *A 2013-ig körjegyzőség, adminisztratív szerepkörét azonban napjainkban is megtartotta. Egyértelműen mikrotérségi központ. A Hajdú-Bihar megyében működő 14 közös önkormányzati hivatal egyikének székhelye, okmányirodai feladatok ellátására is alkalmas kormányablak működik a településen.*[28]

Biharkeresztes Városa méretének, adottságainak megfelelő szervezési-igazgatási feladatokat lát el, valamint a bihari kistelepülések adottságaival arányban álló közszolgáltatásokat nyújt. A 2009-es Biharkeresztes Integrált Városfejlesztési Stratégia és a városközponti akcióterületre vonatkozó Akcióterületi Terv dokumentumok megalapozására lefolytatott kérdőíves kutatás során a válaszadók mintegy fele úgy foglalt állást, hogy Biharkeresztes egy *„nyugodt, csendes város"*.[29]

Lakosainak száma 1990-ben 4500 fő volt. A KSH adatai szerint ez a szám 2015. január 1-ére 4149-re csökkent.[30] A városban természetes fogyás, negatív vándorlási egyenleg és elöregedő korszerkezet jellemző.[31] Látszólag az előbbieknek ellentmond, hogy a település közérdekű adatai szerint 2016. január 1-én 4384 lakosa van.[32] Ezt a növekedést az magyarázza, hogy az elmúlt években a határ másik oldaláról, Romániából elég sokan vásároltak ingatlanokat Keresztesen és a környező településeken.[33]

Biharkeresztes vonzáskörzetére nem kizárólag közigazgatási szerepkörén keresztül, hanem humán közszolgáltatásai által (például oktatási, egészségügyi intézményeivel) is hatást gyakorol. A városban kiterjedt közintézeti hálózat működik (nem

[26] Biharkeresztes Város Környezetvédelmi Programja, TerraMED Környezetvédelmi Mérnöki Iroda Kft., Gyöngyös, 2005. október 25.

[27] http://www.biharkeresztes.hu/index.php?modul=21 (2017. 01. 07.).

[28] http://kormanyablak.hu/hu/kormanyablakok/hajdubihar/berettyoujfalui/biharkeresztes-szechenyi-ut/260 (2017. 01. 12.)

[29] Biharkeresztes Város Integrált Városfejlesztési Stratégiája 200.

[30] http://www.ksh.hu/apps/shop.kiadvany?p_kiadvany_id=81322&p_lang=HU (2017. 01. 12.).

[31] Biharkeresztes Város Integrált Városfejlesztési Stratégiája 12.

[32] http://www.biharkeresztes.hu/index.php?modul=14 (2017. 01. 12.).

[33] http://www.haon.hu/biharkeresztes-novelnek-a-megtarto-erejuket/news-20090605-07204537 (2017. 01. 12.).

minden esetben a település a fenntartó), ami az óvodai, bölcsődei neveléstől az általános iskolán át a középfokú képzésig terjed. Ezenkívül a városban könyvtár, művelődési ház, valamint mentőállomás működik.[34]

A helyhatóság a településközi együttműködés érdekében több társulásnak is tagja/székhelye. A település lehetőségeihez mérten aktív. Önként vállalt feladatai között már régre visszamenőleg szerepel többek között a helyi újság kiadása, városi tv, nonprofit szervezetek támogatása, különböző rendezvények (például alkotótábor, idősek hete, Bihar-Bihor Expo) szervezése, a sport támogatása. A városban számos civil szervezet működik, ezek elsődleges profilja a sport és kultúra.[35]

3. A VIZSGÁLT TELEPÜLÉSEK LEGFONTOSABB KÖRNYEZETVÉDELMI JELLEMZŐI

Áttekintésünk jelen részének célja az, hogy – összehasonlítható módon – kirajzolódjon a települések környezetvédelmi attitűdje.[36] Ennek érdekében nyolc nagyobb pontba rendezve ismertetjük a helyi megoldásokat és (jog)szabályokat. Az első pont alatt elvontabb kérdésekhez való hozzáállásuk körvonalazódik, a többi pont alatt pedig konkrét szakigazgatási területek bemutatása történik.

1. *Kutatásunk során körvonalazódott, hogy bár a környezetvédelmi feladatoknak járásokhoz telepítése új helyzetet teremtett, ugyanakkor a lakosság közvetlenül ezt nem mindig érzékeli.* Az esetek jelentős részében továbbra is a helyi önkormányzat vezetésétől kérik számon az állampolgárok a környezetvédelmi kérdéseket. Dorog álláspontja szerint az önkormányzati rendszer legutóbbi átalakítása nem befolyásolta érdemben az önkormányzat működését. Ugyanezt tapasztaltuk Biharkeresztes esetében is.

Keresztes környezeti kérdésekben alapvetően a lakossággal való együttműködésre helyezi a hangsúlyt. A közvetlen eszközöket preferálja, amelyek a helyi lakosok felszólítására irányulnak, vagy tájékoztatásukat segítik elő. A szankcionálást csak legvégső esetben alkalmazza a helyhatóság.[37] Dorogon hasonlóképpen a lakossággal és a civil szervezetekkel való egyeztetés, tájékoztatás és előkészítés elsőrangú helyet foglal el a környezetet érintő döntéshozatalban.

Biharkeresztesen a klímaváltozás hatásai elsődlegesen a mezőgazdaság területén érzékelhetőek (csapadékproblémák, szélsőséges időjárás stb.). A város napi életé-

[34] Biharkeresztes Város Integrált Városfejlesztési Stratégiája 27.

[35] Fókuszcsoportos interjú. (2017. 01. 27.).

[36] Megállapításainkat a vizsgált települések kérdőívre adott válaszaira, valamint az ún. fókuszcsoportos interjúkon elhangzottakra alapozzuk.

[37] Lásd az előző jegyzetet.

ben nem tapasztalható akut vagy rendszeresen visszatérő probléma. Az energetikai nehézségeket, kihívásokat a közintézmények energetikai korszerűsítése révén küszöbölik ki (például napelemek telepítése az óvoda épületére, ami ökológiailag és klímavédelmileg is kedvező). A városvezetés fontosnak tartja a környezeti kérdésekben, hogy a lakosság számára példát mutasson, valamint azt, hogy tájékoztatás révén a helyi közösség környezettudatosságát fejlessze (például téli útsózás mérséklése, avar, kerti hulladék égetése, szelektív hulladékgyűjtés vagy a gyermekek környezettudatos oktatása körében).[38] Dorogon a klímaváltozással összefüggő problémákat többféle eszköz kombinált alkalmazásával kívánják kezelni. A tartósan meleg napokon a nyári időszakban ivóvízosztás történik, locsolóautó járja az utcákat, a strandon pedig ingyenes vagy kedvezményes áron lehet belépőt váltani.

Biharkeresztes esetében az ökológiailag kedvező hozzáállás a környezetvédelmi programban is fellelhető, ami ugyancsak kiemelten foglalkozik a környezeti szemléletformálással. A dokumentum a különféle eredetű (mezőgazdasági, energiaellátási stb.) környezeti kihívásokat tanulmánykészítéssel, tájékoztatással, illetve adatbázis kialakításával kívánja kezelni. A magunk részéről e törekvést elismeréssel fogadjuk, hiszen a környezettel összefüggő problémák gyakran a nem megfelelő információáramláson, illetve információhiányon alapulnak, emiatt úgy gondoljuk, hogy körültekintő tájékoztatással elősegíthető a lakossági, mezőgazdasági tudatformálás, szemléletfejlesztés a környezetvédelem és fenntarthatóság érdekében.

A vizsgált helyhatóságok *jogértelmezési tevékenységében* problémát nem tapasztaltunk. Mindkét város hangsúlyozta, hogy a központi szabályok értelmezése kapcsán eddig nehézség nem fordult elő, továbbá rögzítették, hogy nem érzékelték azt, hogy helyi érdek sérült volna központi rendelkezés miatt. A területi kormányhivatallal, valamint a járással fennálló viszonyuk jó, kapcsolatukra kollegialitás jellemző. Ugyanakkor az is megállapítást nyert, hogy a *szakemberhiány* hátráltatja a környezetvédelemmel összefüggő feladatok megfelelő szintű ellátását.

A fentiekkel szorosan összefügg, hogy a helyi eszközök és lehetőségek körében mindkét település elegendőnek találja a rendelkezésre álló jogi eszközöket a környezet védelme érdekében. Dorog és Biharkeresztes is legfontosabb jogi eszköznek a rendeletalkotást, az engedélyezést és a közszolgáltatás-szervezést tekinti.

A nemzetközi szabályozás kapcsán vizsgálataink igazolták, hogy egyik település sem gondolja úgy, hogy a szokásoshoz képest külön vagy markánsabban kellene kezelnie ezeket a rendelkezéseket. Ez részben a vizsgált helyhatóságok településhálózatban elfoglalt pozíciójával magyarázható (értsd bár határhoz közel eső városok, ugyanakkor napjainkban intenzív határon átnyúló környezetvédelmi kapcsolatokkal nem rendelkeznek), másfelől azzal, hogy a hazai joganyagot elegendőnek (illetve iránymutatónak) tartják a felmerült kérdések rendezéséhez.

[38] Lásd az előző jegyzetet.

Környezeti konfliktusról, más településekkel fennálló ökológiai nézeteltérésről, valamint ilyen eredetű jogvitákról sem Dorog, sem Biharkeresztes nem számolt be. Ugyanakkor megállapítottuk, hogy mindkét település működését, fellépését jelentősen befolyásolja a lakosság környezeti problémák iránti érzékenysége.

A következő pontok alatt már csak meghatározott környezeti kérdésekkel (például levegővédelemmel, hulladékgazdálkodással, vízgazdálkodással, energetikával) foglalkozunk.[39]

2. A településfejlesztési dokumentumok hasznos kiindulópontját jelentik az áttekintésnek. Dorog *Integrált Városfejlesztési Stratégiája* (továbbiakban: DIVS) külön foglalkozik a település földrajzi helyzetével, környezeti jellemzőivel és állapotával. *A település egyik legmeghatározóbb környezeti kihívása a levegőterhelés,* amely az ipar, a közlekedés, a lakossági fűtés, a hulladékgazdálkodás, valamint a nem megfelelő területhasználat (parlagfüves területek) negatív következményeinek együttes kezelését igényli. Levegőterhelő létesítmények többek között a Baumit Kft., Dorog-Esztergom Erőmű, a Richter Gedeon Vegyészeti Gyár, jellemző komponensek a levegőben a kén-dioxid, a nitrogén-dioxid, valamint az ülepedő por. Az DIVS ezen túl foglalkozik a zaj- és rezgésvédelemmel, a vízgazdálkodási kérdésekkel, valamint külön figyelmet fordít a környezettudatos szemlélet fejlesztésére, ezen belül a szelektív hulladékgyűjtés kérdésére. Sorra veszi a természeti értékeket, amelyek között a NATURA 2000 területek is megtalálhatóak, valamint ex lege védett természeti értékek (nyílt karszt területek, forrás). A település meghatározó része erdőterület, közigazgatási területének 18,6%-a, a külterületének megközelítőleg 30%-a. A DIVS ezenkívül foglalkozik a közszolgáltatásokkal. (A lakások ivóvíz-ellátottságával, szennyvízelvezetéssel, hulladékgazdálkodási és energiaellátási kérdésekkel, amelyeket a későbbiekben tárgyalunk.) Továbbá a DVIS listázza a 2005 és 2008 között megvalósult fejlesztéseket, beruházásokat, amelyek között találkozunk közintézmény-, bérlakás-, közműfejlesztéssel, környezetvédelmi fejlesztéssel (szelektív hulladékgyűjtés körében), továbbá tervkészíttetéssel (például településrendezési terv).[40]

Biharkeresztes Integrált Városfejlesztési Stratégiája[41] (továbbiakban: BIVS) több ponton is foglalkozik a környezeti kérdésekkel. A 3. fejezet 3.4. pontja a települési környezettel, ezen belül a természeti és épített környezettel, a települési környezeti infrastruktúrával, 7. fejezetében pedig kitér a közlekedésfejlesztésre,

[39] Érintjük a klímavédelmet is, noha úgy tapasztaltuk, hogy ez még nem jelenik meg napi szinten a települések életében (legalábbis megítélésünk szerint még nem alakult ki az a holisztikus szemlélet, ami ahhoz szükséges, hogy összekapcsolják az érintett területeket a klímavédelemmel).

[40] Dorog Város Integrált Városfejlesztési Stratégiája, 2010. Elfogadva 31/2010. (III. 26.) Képviselő-testületi határozattal.

[41] Biharkeresztes Város Integrált Városfejlesztési Stratégiája, MEGAKOM Stratégiai Tanácsadó Iroda, 2010.

valamint az épített és természeti környezet állapotának megőrzésére, fejlesztésére. Külön kiemelendőnek tartjuk, hogy megemlékezik a fenntartható fejlődésről is. Megjelöli még célterületként a zöldfelületek rekultiválását, rendszerbe szervezését, a védett természeti területek megőrzését, felszíni és felszín alatti vizek védelmét és a káros környezeti hatások csökkentését, amely utóbbi esetében a lakossági, ipari és a közlekedési kibocsátások csökkentését tűzi ki célul. Például megemlíti, hogy *„[…] a közösségi közlekedés fejlesztésével mérséklődik a közlekedési eredetű levegő- és zajszennyezés”*, de mivel néhány oldallal korábban arról olvashattunk, hogy *„a városban helyi járatú autóbusz közlekedés nincs”*,[42] ezért a helyközi járatokat érthetjük rajta.

A fenntartható fejlődéssel foglalkozó rész a települést érintő környezeti problémákat lajstromozza. Ezek között említi a 'levegőszennyezést', amin tulajdonképpen a levegőterhelés magas mértékét érthetjük, ugyanis a légszennyezés tilos, és konkrét kibocsátási forráshoz kapcsolódik. A levegőterhelő források a város külterületén található ipari üzem, állattartó telep és a lakossági fűtés.

„A BIVS és a Nemzeti Fenntartható Fejlődés Stratégia (NFFS), valamint a Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia (NÉS) összhangja” című alfejezetben olvasottakkal kapcsolatosan némi *hiányérzetünk* támadhat, hiszen a sokat ígérő cím alapján konkrét cselekvési területeken alkalmazott településspecifikus megoldások helyett arról olvashatunk, hogy az IVS-ben megfogalmazott célok összhangban vannak az NFFS-sel, valamint a NÉS-sel. Ugyanakkor rögzíti, hogy *„a fenti stratégiák megvalósításában a helyi önkormányzat szerepe erősen korlátozott: elsősorban a helyi közösségszervezés és a szemléletformálás terén, valamint közvetlenül az önkormányzati hatáskörbe tartozó szolgáltatások révén érvényesíthető”*.[43]

3. *A két önkormányzat jogalkotási tevékenységét vizsgálva a következő megállapításokat tesszük.* Dorog esetében a városra vonatkozó általános környezetvédelmi kérdéseket külön önkormányzati rendelet[44] tartalmazza. Ennek preambuluma kiemelkedő célként jelöli meg a város fenntartható fejlődésének biztosítását. A rendelet az általános kérdéseken túlmenően különös részi környezetvédelmi kérdéseket tárgyal, így például az avar és kerti hulladék ártalmatlanítására vonatkozó kötelezettséget, kizárva az égetés lehetőségét, ami összhangban van a Kvt. rendelkezéseivel.[45] Az égetésre vonatkozó általános tilalom példaértékűnek tekinthető, mert az avar és kerti hulladék égetésének tilalmát hazánkban viszonylag kevés

[42] BIVS, 58.

[43] BIVS, 136.

[44] Dorog Város Önkormányzat Képviselő-testületének 16/2015. (XI. 27.) önkormányzati rendelete.

[45] Fodor László: *Környezetjog*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2014, 242.

önkormányzat fogalmazza meg.[46] A tevékenység során olyan anyagok kerülnek a levegőbe, amelyek károsak az egészségre (rákkeltőek, immunrendszert károsítóak, hatással vannak a központi idegrendszerre, stb.).[47] Ez a tilalom a fenntarthatóságot szolgálja.

Az avar és a kerti hulladék égetése jellemzően olyan kérdés, amelynek tilalmát kevés település mondja ki, többségében – akárcsak időszakosan is, de – megengedett, miközben az alapvető jogok biztosa és a jövő nemzedékek érdekeinek védelmét ellátó biztoshelyettes közös jelentésben[48] állapította meg azt, hogy a Htv. szabályai[49] alapján nem lehetne arra a következtetésre jutni a zöldhulladékokkal[50] kapcsolatosan, hogy az feljogosítja a települési önkormányzatokat arra, hogy olyan szabályozást hozzanak – az általános tilalom alóli kivételként –, amely szerint az ingatlanhasználók a komposztáláson, illetve ennek hiányában a közszolgáltatás jogszabályok szerinti igénybevételén kívül a zöldhulladékokat égetéssel ártalmatlanítsák.

Az előbbieken túl a rendelet kitér még a korábban külön önkormányzati rendeletben szabályozott szmogriadó (füstköd) helyzetre, valamint a zajvédelemre, érinti a víz-, a természetvédelem, a közhasználatú zöld területek védelmét, és tárgyalja a fás szárú növényekre vonatkozó előírásokat. *Az önkormányzat tehát több, korábban külön jogforrásban szereplő környezeti rendelkezését (zajvédelem, szmogriadó) és más, önálló szabályozást nem nyert, „kisebb" kérdések általános jellegű előírásait gyűjti egybe jelen jogszabályba.* Ez egyébként összhangban van az országos hatályú jogszabályok gyakorlatával, hiszen elég csak a Kvt.-re gondolnunk, ahol több általánosabb kérdés tárgyalását követően, kitér a jogszabály a víz, a levegő vagy akár az élővilág védelmére.

Kutatásunk időszakában Biharkeresztesen nem találkoztunk olyan környezetvédelmi rendelettel, amely a fentiekhez hasonló módon szabályozott volna.

4. Számos érdekességet hordoznak a települési környezetvédelmi programok. *Dorog város Környezetvédelmi Programját* (továbbiakban: DKP) az országos központi hulladék-, levegő- és zajvédelmi szabályozás újragondolása nyomán 2015-ben

[46] Fodor László: A környezetvédelem helyi szintje egy dél-borsodi kistelepülés, Bogács példáján. *Miskolci Jogi Szemle*, 2016/2, 19.

[47] https://www.levego.hu/egyeb/avaregetes/ (2018. 01. 08.).

[48] Az alapvető jogok biztosának és a jövő nemzedékek érdekeinek védelmét ellátó helyettesének Közös jelentése az AJB-695/2016. számú ügyben, Budapest, 2016. február, 9; 11.

[49] 2012. évi CLXXXV. törvény a hulladékról.

[50] Zöldhulladék: olyan növényi hulladék, amely kertekből, parkokból származik (fanyesedék, ág, gally, fű, lomb, fűrészpor, faforgács stb.), a külön jogszabályban meghatározott úttisztításból származó hulladék kivételével, a biohulladék kezeléséről és a komposztálás műszaki követelményeiről szóló 23/2003. (XII. 29.) KvVM rendelet.

aktualizálták.[51] A Környezetvédelmi Program klasszikus felépítést követ, a dokumentum a város adottságainak áttekintése után a levegőminőség, hulladékkezelés, zaj- és rezgésvédelem, valamint a zöldfelület-gazdálkodás és a természetvédelem körét mutatja be.

Biharkeresztes Környezetvédelmi Programja[52] *(továbbiakban: BKP)* 2005-ben készült. A BKP sorra veszi a települési önkormányzatok jogszabályban előírt környezetvédelemmel kapcsolatos kötelezettségeit, e körben foglalkozik a vízgazdálkodási, a természetvédelmi, a környezetvédelmi és a hulladékgazdálkodási előírásokkal.[53] *A felsorolt szakigazgatási területekből látszik, hogy a település elsődlegesen alkalmazkodó attitűdöt követ.* Ez egyrészt annak tulajdonítható, hogy ezek azok a területek, ahol a településnek feladatai vannak, míg más kérdések (például zajvédelem) terén nincsenek kihívást jelentő problémák.

A város környezetvédelmi programjából kitűnik, hogy a különféle környezeti problémákkal szemben milyen megoldásokkal kívánnak fellépni. Ilyen a környezetkímélő mezőgazdasági módszerek népszerűsítése (például tájékoztatás révén) a gazdák körében. A mezőgazdasági eredetű talaj és felszín alatti vízszennyezés mérséklése a mezőgazdasági műtrágya- és növényvédőszer-használat szabályozására vonatkozó előírások révén, a gazdálkodók ösztönzése a hígtrágya- és szalmástrágya-probléma megoldására (mert ezek nem megfelelő kezelése környezeti problémákat okoz). A dokumentum foglalkozik a felhagyott bányák tájsebeinek a kezelésével (bányarehabilitáció, rekultiváció).

5. A levegővédelemmel összefüggésben az alábbi következtetésekre jutottunk. *Dorog legalapvetőbb problémája a levegőterhelés*. Habár Dorogtól Tokod irányában végig ipartelepülések vannak, a légszennyező anyagok szintjének emelkedését mégsem az ipari folyamatok generálják. A problémát a jelentős közlekedési és szállítási tevékenységre sem lehet fogni, pedig kétségtelen, hogy ez is markáns, hiszen a város tranzittelepülés, a 10-es út állandó forgalommal rendelkezik. A probléma alapja az, hogy a település egy medencében található, így a káros anyagok megrekednek. *A fentiek miatt a legjellemzőbb levegőterhelő forrás a lakossági és intézményi fűtés*.[54] A lakosság szén- és fatüzelésre való átállása egyébként nem lokális probléma, hanem országosan megfigyelhető tendencia.

Az Országos Légszennyezettség Mérőhálózat – amelynek üzemelése átmenetileg nem volt biztosított, majd 2013-tól egy mérőponton (Zsigmondy lakótelep 11. szám alatt) helyreállítottak azt – a kén-dioxid, a nitrogén-dioxid, a szén-mon-

[51] Sajnos eddigi tapasztalataink alapján kevés önkormányzat rendelkezik hatályos környezetvédelmi programmal.

[52] Biharkeresztes Város Környezetvédelmi Programja, TerraMED Környezetvédelmi Mérnöki Iroda Kft., Gyöngyös, 2005. október (továbbiakban: BKP).

[53] BKP 10–11.

[54] Dorog Város Környezetvédelmi Programja, K&B H Kft., 2015. 11.

oxid, az ülepedő por és az ózon koncentrációja kapcsán nem mutatott ki határérték-túllépést.[55] Ezzel ellentmondó információkat is találtunk ugyan, miszerint *egy 2009-ben készült tanulmány* azt állítja, hogy a településen a szállópor-terhelés meghaladja az egészségügyi határértéket, rögzíti azt is, hogy az ipar kibocsátása a legjelentősebb, a térség teljes ipari kibocsátásában három meghatározó vállalat (Holcim, Zoltek, Dorogi Erőmű) azok, amelyek az ipari nitrogén-oxid, szén-monoxid, kén-dioxid kibocsátás 95%-át adják.[56]

A fenti jelenségek természetesen nem statikusak. Egyértelmű előrelépés tapasztalható, köszönhetően az elkerülő útnak, valamint a távfűtésnek. *Elmondható, hogy a légszennyezettségi adatok javultak, de a problémával napjainkban is foglalkozni kell*.[57]

A bihari településen is a lakossági fűtés az elsődleges levegőterhelő forrás. A háztartások gázellátása a BKP adatai szerint 70%-os. A többi vegyes tüzelésű (fa, szén vagy olaj).[58] A dokumentum említést tesz még a közlekedésből eredő levegőterhelésről is, ami a jelentős tranzitforgalomra vezethető vissza.[59] A levegőterhelés mérsékléséhez a szilárd útburkolatok arányának növelésével, a háztartások gázzal való ellátottságának fejlesztésével, *valamint a parlagfű-mentesítéssel kívánnak hozzájárulni.*[60]

A keresztesi levegővédelmi előírások közé tartozik az avar, kerti hulladék égetésére vonatkozó önkormányzati rendelet.[61] Égetésre vonatkozó tilalom nincs, és a kerti hulladék komposztálása, hasznosítása csak javaslat a jogszabályban.

Ebben a körben utalunk a parlagfű kérdésére, ami Dorogon éppúgy, ahogy az ország számos más területén, önálló problémaként jelentkezik. A város elköteleződése a parlagfű-mentesítés terén a DKP-ból is kitűnik. *A hulladékkezelő közszolgáltatóval kötött szerződés alapján a zöld hulladék begyűjtésének egyik időpontját a parlagfű virágzásának idejéhez igazítják,* ami a tervek szerint a lakossági hajlandóságot és tudatosságot is fejleszti. Biharkeresztes Környezetvédelmi Programja is említést tesz a parlagfű elleni védekezésről.

[55] Uo. 11–12.

[56] Szuhi Attila: *A levegő minősége a Dorogi-medencében. Légszennyezés, levegőkörnyezet és ennek hatásai az Esztergom-nyergesújfalui- és Dorogi kistérségekben.* 2009. 54. http://www.zoldinfolanc.hu/doksik/esztergom/levego/levego_dorog.pdf (2017. 10. 11.).

[57] http://www.dke.hu/index.php/49-legszennyezes/szallo-por/321-dorog-2013-legszennyezettebb-levegoju-varos-magyarorszagon; http://www.levegominoseg.hu/media/Default/Ertekeles/docs/2015_RIV_ertekeles.pdf (2017. 10.11.).

[58] DKP 38.

[59] DKP 38–39.

[60] DKP 56–58.

[61] Biharkeresztes Város Önkormányzat Képviselő-testületének 7/2015. (III. 27.) önkormányzati rendelete az avar- és kerti hulladék égetéséről.

6. *Napjaink egyik legkomolyabb kihívása a hulladékok megfelelő kezelése, semlegesítése.* Dorogon a hulladékgazdálkodási közszolgáltatásról önkormányzati rendelet[62] szól. A hulladékkezelési közszolgáltatás ellátásával a VERTIKÁL-JUNK Konzorcium van megbízva, ami Dorogon kívül további 14 település ellátásáért felelős a régióban. A rendelet a hulladékszállítás, szelektív hulladékgyűjtés, a közszolgáltatást nyújtó és ingatlanhasználó kötelezettségeit, az üdülőterületekre és nem lakás célú ingatlanokra vonatkozó hulladékkezelés előírásait és a díjfizetési kedvezmények körét rögzíti.

A városban három típusú hulladék keletkezik: a nem veszélyes települési hulladék (például annak szilárd és folyékony formája, kommunális szennyvíziszap, inert hulladék, lomtalanításból származó és mezőgazdasági), csomagolási hulladék, amelyet elkülönítetten, szelektíven gyűjtenek és a veszélyes hulladék. A városnak komposztáló telepe van a zöld hulladék hasznosítására.[63]

Biharkeresztes a hulladékkezelés és -gazdálkodás feladatainak hatékony ellátása érdekében másik 40 településsel összefogásban létrehozta a Bihari Szilárd Hulladéklerakó és Hasznosító Társulást. A hulladéklerakó és hasznosító telep üzemeltetését a Bihari Hulladékgazdálkodási Nonprofit Kft. végzi. A hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya magas, megközelítőleg 99,3%-os. A település törekszik az illegális hulladéklerakás megelőzésére, megakadályozására, ahol azonban felbukkant a probléma, ott a felszámolást követően közösségi teret alakítottak ki.[64] E településnek is van külön hulladékgazdálkodási közszolgáltatással foglalkozó önkormányzati rendelete.[65]

7. *Jelentősége okán mindkét településen vizsgáltuk a vízgazdálkodással összefüggő kérdéseket.* Dorogon az ívóvízellátás megfelelő. A település lefedettsége a közüzemi szennyvízelvezetés körében 100%-os, a szennyvízhálózatra való rákötöttség 98,4%-os. Célként jelenik meg a mezőgazdasági eredetű nitrátszennyezés megelőzése, csökkentése jó mezőgazdasági gyakorlat alkalmazása révén. A cél kitűzését a magunk részéről elismeréssel fogadjuk, azonban némi hiányérzetünk támadt a kivitelezéssel, ösztönzési mód rögzítésével kapcsolatosan. A DKP nem ad támpontot arra vonatkozóan, hogyan tervezi megvalósítani ezt.

Biharkeresztesen a BIVS szerint a települési infrastruktúrák köréből a vízmű, amit 1966-ban létesítettek, a jelentős vízveszteség miatt és a vezetékek korróziója okán fejlesztésre, illetve cserére szorul. A BKP a rétegvízzel kapcsolatban megálla-

[62] Dorog Város Képviselő-testületének 9/2014. (IV. 25). önkormányzati rendelete a települési hulladékkal kapcsolatos közszolgáltatás ellátásának és igénybevételének szabályairól.

[63] Dorog Város Környezetvédelmi Programja, K&B H Kft., 2015. 15.

[64] BIVS 56–58.

[65] Biharkeresztes Város Önkormányzat Képviselő-testületének 15/2016. (VI. 30.) rendelete a települési hulladékkal kapcsolatos önkormányzati hulladékgazdálkodási közfeladat és a hulladékgazdálkodási közszolgáltatás ellátásáról.

pítja, hogy *„a vas és mangán tartalom általában meghaladja a szabványban megengedett értéket, 0,2-4,0 mg/l között változik”*. Emiatt a vízműveknél vas-, mangántalanító berendezéseket kell alkalmazni. *„Fontos rétegeredetű szennyezés a magas arzéntartalom.”* Jelentős terhelést jelent a területen a nagyüzemi sertéstartás.[66]

A vizsgált adatokból jól látszik, hogy Biharkeresztesen 3 db vízműkútból történik az ivóvízellátás, a vízminőségi adatok a vas- és mangántartalom mellett, ammóniát, nitrátot és nitritet mutatnak.[67] A településen *„elsősorban felszín alatti vízkészletre alapozott vízhasználatra van lehetőség biztonságos vízellátással”*.[68]

Biharkeresztes közüzemi szennyvízcsatorna-hálózattal és szennyvízteleppel rendelkezik. A szennyvízhálózat fejlesztését Ártánddal közösen valósította meg a település. Ennek eredményeképpen a közműolló jelentős mértékben csökkent.

A BIVS adatai szerint (2007-ben) a közüzemi szennyvízhálózatra kapcsolt lakások aránya Biharkeresztesen 64% volt.[69] A számszerűsített célok között szerepel a szennyvízhálózatra kapcsolt lakások arányának növelése 70%-ra, az ivóvíz-hálózatra kötött lakások esetében pedig 94%-ról 96%-ra. 2018-ban a város szennyvíz-csatornázottsága 97%-os.[70]

8. *Az energiafelhasználás kérdése napjaink egyik meghatározó területe.* A kérdés települési szinten való tárgyalása kiemelt figyelmet érdemel, hiszen a lakosság energiatudatossága és felhasználása révén a szükséges energia fajtájára és mennyiségére jelentős részben hatással van. A területnek szentelt figyelmet nemcsak a növekvő energiaéhség, a magas közüzemi számlák, hanem természetvédelmi, erdőgazdálkodási és klímavédelmi szempontok is megerősítik.

Dorogon az energiaellátás körében a lakossági szén- és fatüzelés viszonylag magas aránya (40%) figyelhető meg, ami több szempontból sem kedvező, ez azonban nemcsak Dorogot érinti, és előzetes áttekintésünk alapján országos problémakánt jelentkezik. A PM10 és PM 2,5 kibocsátásának hátterében elsődlegesen a lakossági fűtés, illetve fatüzelés áll.[71] E téren számtalan fejlesztési lehetőség adott, *a település vonatkozásában talán a legkézenfekvőbb megoldási módozat a távfűtéssel ellátott lakások körének bővítése*, amennyiben ugyanis a távhőellátás nem fosszilis energiahordozó elégetéséből származik, nemcsak az energetikai kiszolgáltatottságot mérsékli, hanem hozzájárul a levegőminőség javulásához, valamint a klímakárosító anyagok levegőbe engedését mérsékli. A távhőellátás fejlesztése, amelyet Dorog is célul tűzött ki, fenntarthatóságot jelentő megoldás. A távhőellátás kérdése

[66] BKP 17.
[67] BKP 32–34.
[68] BKP 35.
[69] BIVS 12.
[70] http://www.debreceni-vizmu.hu/ellatott-telepulesek/biharkeresztes-artand/ (2018. 01. 06).
[71] Levegő Munkacsoport, Égetés eredetű légszennyezés és megszüntetésének lehetőségei, 1. https://www.levego.hu/sites/default/files/egetes_eredetu_legszennyezes_program_v_1.5.pdf (2018. 01. 08.).

folyamatosan napirenden van a zöld szervezeteknél is, amelyek közül a Levegő Munkacsoport 2009-ben készített tanulmányt, amelyben a távhőellátás fejlesztését szorgalmazva tekintik át a szükséges intézkedéseket, így a szociális bérlakáshálózat, a szakember képzés fejlesztését, az alacsony energiafogyasztású ingatlanok építésének támogatását, valamint a közintézmények energetikai fejlesztését, stb.[72]

Dorog a Terület- és Településfejlesztési Operatív Program keretében sikeresen pályázott iskolák energetikai korszerűsítésére. A településen a Baumit Kft. több frekventált helyen lévő épület homlokzatát is felújította. Ez egyértelműen a helyi környezeti tudatformálás egyik vívmánya, hiszen a cég társadalmi felelősségvállalásán túl tovagyűrűző hatása van; utána tipikusan kicserélik az érintettek a nyílászárókat is.

Biharkeresztes Környezetvédelmi Programja külön fejezetben foglalkozik energiagazdálkodási kérdésekkel. A településen energiakorszerűsítési (közvilágítás) és -takarékossági beruházás történt. A település nyitott a megújuló energiaforrások hasznosítására, elsősorban napenergia-, mezőgazdasági eredetű biomassza- és szélenergia-hasznosítás jöhetne szóba.[73]

Biharkeresztes gázzal való ellátottságának viszonylag magas az aránya (70%). Noha fosszilis energiahordozók elégetéséből származik, még mindig kedvezőbb fenntarthatósági, ökológiai nézőpontból, mint a lakossági szén-, fa- és olajtüzelés. A településen 1990 óta több nagyobb beruházás is történt (például hulladéktelep felszámolása, bicikliút építése, csatornahálózat fejlesztése). A közintézmények (például óvoda, egészségház, általános iskola, tornacsarnok) korszerűsítése alapvetően pályázati forrásokból valósult meg, ahol a költségcsökkentés mellett a környezet-, valamint klímavédelmi szempontokat a kiírás keretében tudták figyelembe venni.

Dorogon az önkormányzat 2008-ban részt vett a panelprogramban. A Panel Plusz programban már lakóközösségek pályáztak. Ha volt önkormányzati bérlakás közöttük, akkor kapcsolódott be az önkormányzat. Az ilyen pályázatoknak környezetvédelmi, energetikai hatásai vannak, azon belül pedig költségcsökkentést is eredményeznek.[74]

4. KÖVETKEZTETÉSEK

A fenti áttekintés bepillantást engedett két település környezetvédelmi tevékenységébe. A meghatározott területeken írtakat összevetettük, és hasonlóságokat, valamint különbségeket emeltünk ki azzal a céllal, hogy ne csak a két város vonatkozásában, hanem általánosságban, más önkormányzatok számára is hasznosítható

[72] Beliczay Erzsébet: *Távfűtött települések – Energiatudatos fogyasztók*, Levegő Munkacsoport, 2009. https://www.levego.hu/site/assets/files/2097/tavfutes_1001_0_0.pdf (2018. 01. 08.).

[73] BKP 39–40.

[74] http://dorogimedence.hu/index.php/tag/unios-palyazat/amp/ (2018. 05. 23.)

megállapításokat fogalmazzunk meg. Munkánk végén előbb a két településre külön-külön fogalmazzuk meg záró következtetéseinket (1. és 2. pont), majd a környezetvédelmi hasonlóságokat (3. pont), illetve a különbségeket (4. pont) ismertetjük. Az utolsó, 5. pont alatt továbbgondolásra javasolt megoldásokra utalunk.

1. Jelen pont alatt kifejezetten csak Dorogra vonatkozó megállapításainkat ismertetjük. Úgy tapasztaltuk, hogy Dorogon a környezetvédelmi kérdések folyamatosan napirenden vannak.[75] Korábbi bányászvárosként e területen bizonyos értelemben *kedvezőtlen pozícióból* indult, ez azonban napjainkra változott, hiszen a bányászati tevékenység és a klasszikus értelemben vett nehézipar is kivonult a településről. A város jellemzőinek áttekintése, valamint a terepmunka tapasztalatai alapján ugyanakkor az is biztos, hogy bár a lakosság láthatóan érzékenységet mutat a környezetvédelmi kérdések iránt, mégsem mindenki akar például a füstköd ellen tenni. *Mivel ez jelentős részben szociális probléma is, a település nem a szankciókra helyezi a hangsúlyt, inkább a környezeti tudatosság és felelősségérzet fejlesztésére.*

A fent írtakat erősíti, hogy *a kötelező közmeghallgatás intézményén, valamint a helyi újság hasábjain túl a dorogi polgármester külön felkeresi a település több részét,* és ott személyesen is ismerteti a fontosabb információkat a lakossággal. A településen működő civilszervezetek könnyen bevonhatók környezetvédelmi kérdésekbe (is). Ez nem véletlen. Már a 80-as években környezetvédelmi egyesület alakult a városban. Az önkormányzat kapcsolatban van az érintett szervezetekkel (például Dorogi Környezetvédelmi Egyesület,[76] Dorog Város Barátainak Egyesülete).[77]

2016-ban a *Dorogi Égetőmű Környezetfejlesztő Alapítvány*[78] *hirdetett környezetvédelmi, városfejlesztési pályázatot* az önkormányzat által ellátott feladatok, részfeladatok átadására, így többek között az épített és természeti környezet védelme érdekében, valamint a környezeti ismeretek terjesztése és fejlesztése kapcsán és a közterület tisztántartásával, lomtalanítási akcióval, hulladékgazdálkodással kapcsolatos feladatok elősegítése érdekében.

2. Biharkeresztes vonatkozásában általános megállapításunk, hogy a települést több környezeti kihívás is érintette, amelyek a hulladékgazdálkodás, a megfelelő minőségű ivóvíz biztosítása, a szennyvízelvezetés és -kezelés, valamint a közműrendszer fejlesztés körében jelentkeztek. Megállapíthatjuk, hogy a településen, illetve a települést érintve több fejlesztés és beruházás valósult meg az elmúlt évtizedben. A szennyvízelvezető hálózatot fejlesztették, szennyvíztisztító telepet létesítettek,

[75] Vö. http://www.dorog.hu/index.php?oldal=508 (2017. 10. 05.).
[76] http://www.dke.hu/ (2017. 10. 04.).
[77] http://dvbe.mindenkilapja.hu/ (2017. 10. 04.).
[78] http://www.sarpi.hu/tarsadalmi_szerepvallasas (2017. 09. 11.).

társulási formában regionális hulladéklerakót üzemeltetnek. Ezek külön-külön és összességükben is a környezet terhelésének mérséklését eredményezik. Megállapítható továbbá, hogy a település földrajzi helyzetéből adódóan is jelentkeznek környezeti, az emberek egészségét érintő problémák, amelyek elsősorban a vízműberendezések elavult állapotára és az ivóvízként szolgáló vizekben található természetes és más eredetű szennyezések voltára vezethetők vissza. Ezekkel a kérdésekkel foglalkozni szükséges.

3. A két település kapcsán *hasonlóságként* azonosítottuk *a szakemberhiányt.* Ennek orvoslására úgy gondoljuk, hogy a településenkénti önálló környezet(védelm)i szakember alkalmazása nem megoldható, a környezeti feladatok szűkössége miatt pedig nem is feltétlenül indokolt. *Álláspontunk szerint erre megoldás lehetne a szakemberek több önkormányzat általi közös alkalmazása.*

Kutatásunk során egyértelművé vált, hogy mindkét település kiemelten kezeli a *szemléletformálás és példamutatás* kérdését is. Biharkeresztes és Dorog is elsődlegesen neveléssel és tájékoztatással kívánja ezt elérni. Véleményünk szerint ez a fajta *preventív* hozzáállás két okból kifolyólag is követendő példa. Egyfelől azért, mert az önkormányzaton belül a környezet(védelm)i kihatású stratégiai döntések meghozatalakor a megfelelő információk áramlása kiemelt jelentőségű. Másfelől viszont a lakosság mindennapi tevékenysége során is meghatározó lehet (például tüzelés, hulladékok kezelése). *Mi úgy véljük, hogy számos környezeti probléma már önmagában a megfelelő tájékoztatással mérsékelhető lenne*.

A rendelkezésre álló adatok, valamint a személyes megbeszélések alapján úgy tapasztaltuk, hogy a *klímavédelmi kérdések* korlátozottan merültek fel a településeken. A klímaváltozásra való felkészülést (egyelőre) nem tekintik napi szintű (akut) problémának. Habár vannak olyan területek (például idősek gondozása, vagy ivóvíz megfelelő biztosítása), amelyek kapcsán már komolyabban érzékelik a klímaváltozásra visszavezethető kedvezőtlen folyamatokat; még nem kerültek pontosan és átfogóan lehatárolásra azok a cselekvési területek, ahol a települések fellépése elengedhetetlen. Úgy gondoljuk, hogy ez a kérdés a jövőben kardinálisan változni fog.

Hasonlóságként értelmeztük az *infrastrukturális beruházások* meglétét is. Mindkét településen az elmúlt évtizedben jelentős fejlesztések történtek, amelyek a környezetterhelés mértékét érezhetően mérsékelték/mérséklik. Ilyenek voltak többek között az út-, csatorna- és szennyvízhálózat fejlesztése, a városi gázelosztó hálózat kiépítése, a hulladékgazdálkodás javítása, valamint az energiahatékonysági fejlesztések (például közvilágítás terén) megvalósítása. Igaz ugyanakkor az is, hogy ezek elsősorban nem klímavédelmi vagy környezettudatos megfontolásból történnek, hanem elsődlegesen pénzügyi, támogatáspolitikai indíttatásból. *Fontosnak tartjuk azt, hogy az energetikai beruházások kapcsán a klímavédelem mint szempont hangsúlyosabban jelenjen meg.*

4. A települések közötti *különbségek* kapcsán az alábbiakat hangsúlyozzuk. A kutatás rávilágított arra, hogy a helyhatóságok amiatt, mert méretük és földrajzi elhelyezkedésük különbözik, alapvetően eltérő környezeti kihívásokkal szembesülnek, ugyanakkor gazdasági potenciáljuk és múltjuk is *más-más mozgásteret* biztosít számukra. A korábban felmerült kihívások jelentős mértékben meghatározzák azt, hogy mely környezeti kérdésekkel foglalkoznak részletesebben a települések. Álláspontunk szerint Biharkeresztes esetén a legfőbb környezeti kihívás az ivóvízbázis védelme a mezőgazdasági eredetű nitrát- és nitritszennyezéstől. További problémaként jelentkezik az ivóvíz vas-, mangán- és arzéntartalma, amelynek mentesítésére uniós előírás is vonatkozik (víz keretirányelv).[79] Dorogon viszont úgy látjuk, hogy a levegőterhelés mérséklése jelenti a legfőbb kihívást.

Részben az előbbiekre vezethető vissza az a megállapítás is, hogy a két település *környezeti aktivitását* eltérőnek találtuk. Míg Dorog nagyobb lakosságszámú önkormányzat, amely gazdasági értelemben előnyösebb pozícióban van, földrajzi elhelyezkedése már problémákat is szül, hiszen levegőterhelése magas. Ezek együttese, valamint a település ipari múltja odavezet, hogy a városvezetés és a civil szervezetek *proaktív* módon viszonyulnak ezekhez a környezeti kérdésekhez. Dorogon a veszélyeshulladék-égető mű működése igényli is ezt a fajta együttműködést. Emiatt van az, hogy ha az országos rendelkezések változnak, akkor Dorogon is teljesen új jogszabály készül, kifejezetten az önkormányzatra egyediesítve. Ezekben az esetekben alapvetően a műszaki osztállyal, a főépítésszel, valamint a szomszédos településekkel egyeztetnek.

Biharkeresztes alföldi kisvárosként egészen más gazdasági dimenziókkal rendelkezik. Az alapvetően agrárbeállítottságú település méretéből és múltjából adódóan is inkább *alkalmazkodó* környezeti hozzáállással rendelkezik. Ha központi környezeti jogszabályváltozás történik, akkor vagy az érintett jogforrás szövegének fényében alakítják saját jogi előírásaikat, vagy más, hasonló önkormányzat joganyagának az áttekintése után készítik el az érintett rendeletet. Ilyen esetekben az önkormányzati irodával egyeztetnek, és ha vannak társhatóságok, akkor azokkal. Ugyanakkor Biharkeresztes részéről felmerült a javaslat a Kvt. megújítására, hogy ezáltal a jogszabály a mai környezetvédelmi igényeknek és változásoknak jobban megfeleljen.

Előbbi megállapításainkat érdemben az sem módosítja, hogy a magyar helyi önkormányzati rendszerben a jogalkotó az elmúlt években jelentős *feladatátrendezést* hajtott végre. Ennek alapvetően az a hátulütője, hogy a változtatással érintett ügyek kapcsán a lakosok érthető módon sokszor még ma is az önkormányzatot keresik fel, és miután azzal szembesülnek, hogy kérdésüket nem tudják ott elintézni, a helyhatóság rendeltetése kérdőjeleződik meg számukra. Ezzel egy 10 000 fő fölötti és

[79] Az Európai Parlament és a Tanács 2000/60/EK irányelve (2000. október 23.) a vízpolitika terén a közösségi fellépés kereteinek meghatározásáról EU HL 327/1 2000. 12. 22. 4. cikk.

alatti település természetesen eltérő volumenben szembesül (például nagyobb önkormányzatoknál, ha volt korábban környezetvédelemért felelős munkatárs, akkor az lehet, hogy elkerült onnan, míg a kisebb településeken ilyen változások nem játszódtak le).

A fókuszcsoportos megbeszélés, valamint a kérdőíves vizsgálat alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy Dorog a környezetvédelmi feladatokat decentralizálja, azaz szétosztja a belső *szervezeti egységei* között (például műszaki osztály és építőmérnök). Kifejezetten csak környezetvédelmi kérdésekre szakosodott bizottság nem működik az önkormányzaton belül. A szükséges szakismeretet egyes esetekben (például szaktanácsadás és kármentesítés) külső szakértő bevonásával biztosította a helyhatóság. Biharkeresztes más *belső munkamegosztást* követ. A környezetvédelmi feladatoknak csak egy felelőse van, a jegyző. A környezetvédelmet érintő kérdésekben ad hoc látják el a feladatokat. Szakismeretet igénylő környezetvédelmi szolgáltatásként pályázatírást, valamint tanulmánykészítést vett igénybe a település.

Egészen eltérőnek találtuk Dorog és Biharkeresztes *civilszervezetekkel ápolt viszonyrendszerét*. Előbbi kiterjedt kapcsolatokat tart fenn, a városban számos helyi szervezet működik, ráadásul ezek olyanok, amelyek közül több kifejezetten környezetvédelmi indíttatású. Keresztesen ezzel szemben kifejezetten környezetvédelmi célzatú lakossági szervezet nem található, így az önkormányzat a legfőbb szereplő a környezetvédelem területén.

5. Végezetül a fenti, településspecifikus problémákra adott válaszreakciók áttekintése után a vizsgált városoknál találkoztunk olyan *megoldásokkal, intézkedésekkel, amelyek megfelelő körülmények fennállása esetén átvételre, illetve továbbgondolásra javasoltak*. Ilyenek például:

- a dorogi önkormányzat zöld hulladék elszállításának egyik időpontját tudatosan a parlagfű virágázásának idejére ütemezi;
- ugyancsak Dorogon fordul elő, hogy a polgármester a kötelező közmeghallgatáson túl egyéni egyeztetéseken ismerteti a település környezeti-gazdasági folyamatait a lakosság számára;
- Dorog tiltja az avar, kerti hulladék égetését, ami példaértékű és ritka előírás hazánkban;
- de megemlíthetjük azt is, hogy Biharkeresztesen az extenzív mezőgazdasági művelés tudatosítására az önkormányzat külön figyelmet fordít;
- továbbá Biharkeresztesen a lakosság energiatudatosságának fejlesztése is kiemelten jelentkezik;

- végül külön megemlítendő a fiatal generációk, gyermekek környezeti nevelése, amire mindkét településen találunk jó példákat (például klímaváltozási rajzpályázat[80] formájában, vagy családok bevonásával).[81]

Munkánk keretében két eltérő jellemzőkkel és lehetőségekkel rendelkező várost mutattunk be. Az áttekintés alapján láthatóvá vált, hogy ma Magyarországon a települési önkormányzatok számára a helyi közösség támogatásához *a jogi keretek adottak*. Úgy véljük, hogy a vizsgált települések részéről egyértelműen *fogékonyság mutatkozik* az ökológiai kérdések iránt, amelyekre változatos *megoldásokkal reagálnak a helyhatóságok* (például bizottságok felállításával, társulások létesítésével, civil szervezetekkel történő együttműködés útján, stb.). A fiatal generációk tudatosságának fejlesztése, a különféle beruházások, a lakossággal, civilszervezetekkel való együttműködés, illetőleg az erre való hajlam, a fellépő víz-, levegő- és hulladékgazdálkodási problémák kezelése egyfelől hozzáértést, másfelől szándékot és hajlandóságot igényel, amire e két településen egyértelmű példákat találtunk. Álláspontunk szerint a fenti sajátosságok kedveznek a hálózatosodásnak, hiszen a települések számos környezeti kérdésben egymásra vannak utalva. Véleményünk szerint ehhez nyújthat segítséget a jó gyakorlatok feltárása és terjesztése, amihez reményeink szerint jelen munkánkkal mi is hozzájárultunk.

[80] http://dorogimedence.hu/index.php/2017/06/09/tersegunk-diakjai-a-klimavaltozasi-rajzpalyazaton/ (2017. 11. 07.).

[81] Lásd Biharkeresztesen A Növekedésért Egyesület és a Bihariak Biharért Közhasznú Egyesület tevékenységét.

A települési környezetvédelem elméleti és gyakorlati megközelítései

Szerkesztette
Bányai Orsolya • Barta Attila

Gondolat Kiadó
Budapest, 2018

A tanulmánykötet megjelenését
a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal
támogatása tette lehetővé,
a K 115530 ny. sz. kutatási projekt keretében

Lektorálta:
HOFFMAN ISTVÁN

Minden jog fenntartva. Bármilyen másolás, sokszorosítás,
illetve adatfeldolgozó rendszerben való tárolás
a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulásához van kötve.

© Szerzők, 2018
Szerkesztés © Bányai Orsolya, Barta Attila, 2018
Borítókép © Endes Anikó: *Élet-út,* 2018

www.gondolatkiado.hu
facebook.com/gondolat

A kiadásért felel Bácskai István
A kötetet tervezte Lipót Éva

ISBN 978 963 693 883 3

Tartalom

Előszó 13

I. RÉSZ

ANTAL Z. LÁSZLÓ
A természet és a társadalom kapcsolata, valamint a klímabarát települések eredményei 17

1. A TERMÉSZET ÉS A TÁRSADALOM KAPCSOLATA 17
2. A KLÍMABARÁT TELEPÜLÉSEK CÉLJAI ÉS EREDMÉNYEI 21
2.1. A klímabarát települések program előzményei 21
2.2. Helyi szintű klímaprogramok – nemzetközi kitekintés 22
2.3. Helyi szintű klímaprogramok Magyarországon 24
3. A KLÍMABARÁT TELEPÜLÉSEKEN ELÉRT EREDMÉNYEK 28
3.1. A hőség- és UV-riadó terv – Tatabánya 28
3.2. A „vizes stratégia" elkészítése – Pomáz 29
3.3. Helyi klímapályázat elindítása – Szekszárd 29
4. A HELYI SZINTŰ KLÍMAPROGRAMOK TAPASZTALATAI 30

BÁNDI GYULA
Települési környezetvédelem a szószóló szemével 32

BÁNYAI ORSOLYA
A helyi önkormányzatok környezetvédelmi szabályozása – elmélet és gyakorlat kettőssége 45

1. HELYI JOGALKOTÁS 46
1.1. Elméleti elvárások 46
1.2. Józan valóság: a gyakorlat 51

2. HELYI STRATÉGIAALKOTÁS 55
2.1. Elméleti elvárások 55
2.2. Józan valóság: a gyakorlat 58
3. A KETTŐSSÉG ÉS FELOLDÁSA 60
3.1. A gyenge fenntarthatóság útja 61
3.2. Az ökológiai fenntarthatóság útja 64
4. ZÁRÓ GONDOLATOK 65
MELLÉKLET 66

FODOR LÁSZLÓ
Települési környezetpolitika komplex megközelítésben 69

1. BEVEZETÉS 69
2. TÁVOL AZ IDEÁLISTÓL (A KUTATÁS NÉHÁNY ÁLTALÁNOS KÖVETKEZTETÉSE) 73
3. A HELYI KÖRNYEZETPOLITIKAI ESZKÖZTÁR ÁTTEKINTÉSE 77
3.1. Az eszközök köre 77
3.2. Helyi stratégiák 80
3.3. Helyi rendeletek 81
3.4. Hatósági eszközök 84
3.5. Közszolgáltatások 85
3.6. Tulajdonosi jogok 86
3.7. Egyéb magánjogi eszközök 87
3.8. Nem jogi eszközök 88
4. ZÁRÓ GONDOLAT 88

FÓNAI MIHÁLY
A településméret és típus hatása a helyi környezeti politikára 90

1. BEVEZETÉS 90
2. HELYI POLITIKA ÉS HELYI TÁRSADALOM 91
3. HELYI KÖRNYEZETPOLITIKA 95
4. MÓDSZER ÉS MINTA 98
5. EREDMÉNYEK 99
5.1. A kutatás mintája 99
5.2. A környezetvédelemmel összefüggő feladatok ellátása 100
5.3. Jogszabályi környezet és jogértelmezés 105
5.4. Helyi rendeletalkotás és döntéshozatali mechanizmus, a döntésekre ható aktorok 107
5.5. Beruházások és környezeti szempontok 113
5.6. Helyi eszközök és lehetőségek 116
6. ÖSSZEGZÉS 117

MEZEI CECÍLIA – VARJÚ VIKTOR
Erőforrás-alapú, fenntartható önkormányzati fejlesztések lehetősége/modellezhetősége 119

1. BEVEZETÉS 119
2. HELYIERŐFORRÁS-ALAPÚ FEJLESZTÉSI MEGKÖZELÍTÉS 121
3. A HELYIERŐFORRÁS-TÉRKÉPEZÉSI MODELL FELÉPÍTÉSE 126
4. KÖRNYEZETI ASPEKTUSOK AZ ERŐFORRÁSMODELLBEN 131
5. ÖSSZEGZÉS 136

PÉNZES FERENC
Helyi szintű döntéshozatal és helyi szintű politikák kialakítása – különös tekintettel a környezeti kérdésekre 138

1. A KÖRNYEZETI IGAZGATÁS ÉS A KÖRNYEZETVÉDELEM ÁLLAMI INTÉZMÉNYRENDSZERÉNEK ÁTALAKULÁSA EBBEN AZ ÉVTIZEDBEN 139
2. A HELYI DÖNTÉSHOZATAL SZÍNTEREI, SZERVEZETI KERETEI, MECHANIZMUSAI 142
2.1. A képviselő-testület működése, döntéshozatali mechanizmusai 143
2.2. A bizottsági munka 145
2.3. A közvetlen hatalomgyakorlás formái: helyi népszavazás, közmeghallgatás, falugyűlés, fogadóóra 147
3. A HELYI DÖNTÉSHOZATAL SZEREPLŐI 148
4. HELYI RENDELETALKOTÁS ÉS DÖNTÉSHOZATALI MECHANIZMUS A KUTATÁSI EREDMÉNYEK TÜKRÉBEN 151
5. ÖSSZEGZÉS 154

II. RÉSZ

AGÓCS ILONA
Településképi szabályozás az önkormányzati feladatok tükrében 157

1. TELEPÜLÉSKÉPI SZABÁLYOZÁS AZ ÖNKORMÁNYZATI FELADATOK TÜKRÉBEN 157
1.1. Az épített környezet alakításának és védelmének jelentősége a jövő nemzedékek érdekeinek védelme szempontjából 158
1.2. A helyi szint jelentősége a településképi arculat védelmében 161
2. A TELEPÜLÉSKÉPI SZABÁLYOZÁSBÓL EREDŐ ÖNKORMÁNYZATI FELADATOK ÉS AZOK ALAPJOGI VETÜLETEI 162

2.1. Az új helyi településkép-védelmi szabályozás illesztése a helyi jogszabályok rendszerébe 163
2.2. Új jogintézmények bevezetésének lehetőségei 165
2.3. A helyi építészeti örökség és a táj védelme 167
2.4. A társadalmi részvétel biztosításának követelménye 170
3. ZÁRÓ GONDOLATOK A JOGALKOTÁSI FOLYAMATOK FÉNYÉBEN 172

BARTA ATTILA – GYÜRE ANNAMÁRIA CSILLA
A helyi környezetvédelem kihívásai két település példáján keresztül Dorog és Biharkeresztes, hasonlóságok és különbségek 174

1. BEVEZETÉS, RÖVIDEN A KUTATÁSRÓL 174
2. TELEPÜLÉSEK A MAI MAGYAR ÖNKORMÁNYZATI RENDSZERBEN 176
2.1. Dorog társadalmi, gazdasági viszonyai 179
2.2. Biharkeresztes társadalmi, gazdasági viszonyai 180
3. A VIZSGÁLT TELEPÜLÉSEK LEGFONTOSABB KÖRNYEZETVÉDELMI JELLEMZŐI 182
4. KÖVETKEZTETÉSEK 191

GYURKÓ BRIGITTA
A települési hulladékgazdálkodási közszolgáltatás egyes kérdései 197

1. BEVEZETÉS 197
2. A HULLADÉKGAZDÁLKODÁS KORÁBBI MODELLJEI 199
3. A JELENLEGI MODELL 201
4. A HULLADÉKGAZDÁLKODÁSI KÖZSZOLGÁLTATÁSBAN RÉSZT VEVŐ FELEK 206
5. AZ NHKV 208
6. ZÁRÓ GONDOLATOK 210

MOLNÁR JUDIT
Tervek és stratégiák a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben 212

1. BEVEZETÉS 212
2. A BALATON ÉS KÖRNYEZETE – A BALATON HELYZETÉNEK MEGÍTÉLÉSE 213
3. A BALATON ÉS KÖRNYEZETÉNEK FEJLESZTÉSE – KIINDULÓPONT 215
4. A FEJLESZTÉSEK LEGFŐBB IRÁNYAI – A BALATON KIEMELT TÉRSÉG FEJLESZTÉSI TERVEI 217
5. A BALATON KIEMELT TÉRSÉG FEJLESZTÉSI IRÁNYAINAK ÉRTÉKELÉSE 222

6. EGY BALATON-PARTI VÁROS ÉS A BALATON KIEMELT ÜDÜLŐKÖRZET FEJLESZTÉSI TERVEI – SIÓFOK ÉS A KÖRNYEZET VÉDELME 224
6.1. Fejlesztési irányok Siófokon 224
6.2. Siófok fejlesztési stratégiája 226
6.2.1. Vonalas infrastruktúra-hálózat 226
6.2.2. Energiahatékonyság, megújuló energiahasznosítás 229
6.2.3. Fenntartható közlekedésfejlesztés 230
6.2.4. Humán infrastruktúra 231
6.3. Siófok helyi környezetvédelmi tevékenysége 232
7. SIÓFOK – RÉGIÓS ELVÁRÁSOK ÉS HELYI CSELEKVÉSEK, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A TERMÉSZETI KÖRNYEZET VÉDELMÉRE 232

NÉMEDI ERIKA
Széles körű társadalmi bevonás és nyilvánosság biztosítása a településképi kézikönyv és a településképet szabályozó önkormányzati rendelet készítése során, avagy érdemi-e a partnerségi egyeztetés? 235

PÁNOVICS ATTILA
A közösségvezérelt helyi fejlesztések szerepe és hazai lehetőségei a helyi környezetpolitikában 254

1. EGY RÉGI/ÚJ ESZKÖZ A FEJLESZTÉSPOLITIKÁBAN 254
2. A CLLD A 2014–2020-AS PERIÓDUSBAN 255
3. HELYI PARTNERSÉGEK, HELYI AKCIÓCSOPORTOK 257
4. A HELYI KÖZÖSSÉGVEZÉRELT FEJLESZTÉSEK KÖRE 260
5. A CLLD HAZAI SZABÁLYOZÁSA 262
6. A CLLD ÉS A (HELYI) KÖRNYEZETPOLITIKA KAPCSOLATA 264
7. ÖSSZEGZÉS 266

SZAMEK GABRIELLA
Hulladékgazdálkodás és önkormányzatok 269

1. A HULLADÉK-KÖZSZOLGÁLTATÁSRÓL ÁLTALÁBAN 270
2. A HULLADÉKGAZDÁLKODÁSI KÖZSZOLGÁLTATÁS CÉLJA 271
3. A HELYI ÖNKORMÁNYZATOK FELADATAI 272
4. A HULLADÉKGAZDÁLKODÁSI KÖZSZOLGÁLTATÁS STRUKTÚRÁJA 274
5. PROBLÉMÁS (GÓC)PONTOK 277
6. AZ AJBH GYAKORLATÁBAN GYAKRAN FELMERÜLT KÉRDÉSEK 280
7. ENSZ FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉSI CÉLOK 284

FÜGGELÉK

GYERGYÁK FERENC
A TÖOSZ környezetpolitikai tevékenysége 287

MI HATÁROZZA MEG A TÖOSZ KÖRNYEZETPOLITIKAI TEVÉKENYSÉGÉT? 288
A TÖOSZ KÖRNYEZETVÉDELMI PROGRAMJAI 289